AHLAK KURALLARININ TÜRK HUKUK SİSTEMİNE ETKİSİ*

Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU**

ÖZ

Toplum hayatı içinde kişilerin davranış ve ilişkilerini düzenleyen bir takım kurallar bulunmaktadır. Ahlak kuralları da bu kurallardan bir kısmını oluşturmaktadır. Devlet tarafından korunan ve ihlal edildiğinde uyulmasını sağlamaya yönelik yaptırım uygulanan hukuk kuralarının birçoğunun temelinde aslında ahlak kuralları, din kuralları ve örf adet kurallarının yattığı görülmektedir. Diğer sosyal düzen kuralları ile ahlak kuralları arasında bazı yönlerden büyük yakınlıklar olduğu gibi birçok yönden de bu kurallar arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Pozitif hukuk kuralları oluşturulurken ahlaki normlar referans alındığı gibi mevzuatta doğrudan ahlak kurallarına atıfta bulunulan birçok yasal düzenleme bulunmaktadır. Yasa koyucu kanunlaştırma faaliyeti esnasın+da toplumun genel ahlak anlayışını ve ahlaki normları dikkate almak zorundadır. Zira toplum tarafından benimsenmiş sosyal düzen kurallarına aykırı yasaların uzun süreli uygulanma kabiliyeti pek olası değildir.

Bu çalışmada ahlak kurallarının diğer sosyal düzen kuralları ile ilişkisi, ahlak kurallarının özel hukukta ve kamu hukuku üzerine etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, hukuk, sosyal düzen kuralları

* Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 17/07/2020
Kabul Edildiği Tarih: 02/09/2020

** Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı
E-Mail: yavuzguloglu@kastamonu.edu.tr
ORCID: /0000-0003-4493-2179

THE EFFECTS OF MORAL RULES ON TURKISH LAW SYSTEM

ABSTRACT

There are some rules in community life that regulate the behaviour and relations of people. Moral rules constitute a part of these rules. It is seen that many law rules, which are protected by the state and are imposed sanction to be obeyed when violated are actually underlied by moral rules, religious rules and customary rules. There are significant similarities between other social order rules and moral rules in some aspects as well as differences in many aspects.

As moral norms are referred to while forming positive law rules, there are so many legal regulations in legislation that directly refer to moral rules. The law maker should take into consideration the general moral understanding and rules of the society during the legislating activity. It is because laws against social order rules that have been adopted by the society are unlikely to be conducted for a long time.

In this study, the relation between moral rules and other social order rules and the effects of moral rules on private and public laws are examined.

Keywords: Morals, law, social order rules.

GİRİŞ

Köken itibariyle Arapça bir kelime olan ahlak, huluk veya hulk kelimesinin çoğuludur.[1] Sözlükte kelime anlamı olarak seciye, tabiat, güzel huy, karakter, mizaç, iyi nitelikler gibi anlamlara gelmektedir.[2]

Ahlak, kişinin mensubiyet hissettiği toplum içinde diğer kişilerle olan ilişkilerinde neyi nasıl yapması gerektiğine ilişkin kendine rehberlik etmesi amacıyla kabul edip içselleştirdiği değerler, ilkeler ve kurallar manzumesi olarak tanımlanabilir.[3] Başka bir tanımla ahlak, bilinçli, hür bir bireyin tercih hakkının olduğu durumda herhangi bir yaptırım endişesi taşımaksızın niyet ve davranışlarını ifade eder. Bilinçli bir seçimin ve vicdani bir kabulün olmadığı davranış, yerleşik bir uygulama haline gelmediği için ahlak olarak kabul edilmesi mümkün değildir.[4]

Ahlakı bilgi gibi nesnel bir temele dayandırarak ilk defa evrensel ahlak yasasının varlığını kabul eden düşünür ve mutlulukçu etiğin ilk kurucusu Sokrates'e göre mutluluğun kaynağı bilgi olup, bireyden bireye, çağdan çağa değişmeyen nesnel ahlaki erdemler mevcuttur. Sokrates, insanların ruhlarında saklı durumda bulunan birtakım ahlaki kavram ve durumların varlığına inanmakta ve doğurtma yöntemi ile bunların ortaya çıkarılabileceğini belirtmekte, kendi beni hakkında doğru kavrayışa sahip, yaşamın amacını bilen ve bu bilgiye göre davranan insanın mutlu olacağını ifade etmektedir.[5]

Temeline iyi idesini yerleştirmek suretiyle ahlakı objektif özelliklerin belirlediğini belirten Platon ise içinde yaşadığımız âlemdeki varlıkların asıllarının ebedi olan idealarda bulunduğunu, ideaların insanın amaçlarına yön veren ahlaki ölçütler olduğunu, bir fiilin iyi ya da kötü olmasının iyi idesine uygun olup olmadığına bağlı olduğunu, insanın mutlu olması için iyi idesine yönelmesi gerektiğini ifade etmektedir.[6] Aristoteles ise Nikomakhos'a Etik adlı eserinde teolojik bir ahlak anlayışını savunmuş, ruhta olup biten şeylerin duygular, yetenekler ve huylar olduğunu, tercihi orta yoldan yapmanın önemli olduğunu, düşünce ve karakter erdemi olmak üzere iki kısma ayrılan erdemde de dengenin önemli olduğunu ifade eder.[7]

Ahlaki bakımdan doğru olanı nedensel zorunlulukla özdeşleştiren ve evrensel ahlak yasasını nesnel özelliklerin belirlediğini ifade eden Spinoza ise ahlak ilkelerinin aynen geometrinin aksiyomları gibi aklın eseri olduğunu, genel ahlak ilkelerinden diğer kuralların tümden gelim yoluyla çıkarılabileceğini, aklın ürünü olduğu için geometri yöntemi ile ortaya konulan ahlakın herkes tarafından kabul edileceğini belirtmektedir. Evrensel ahlak yasasının varlığını kabul eden filozoflardan Farabi ise Zorunlu Varlığın sırf iyilik olduğu için iyiliğin kaynağı olduğunu, gerçek mutluluğun bilgi ve aydınlanma ile gerçekleşeceğini, insanın iyi eylemlere aklın bilgiyle seçim yapması sonucunda

---

1 İbn Manzur, Ebul Fazl Muhammed b. Mukerrem, Lisanü'l Arab, Daru Sadır, Beyrut, 1414, C.10, s.86

2 Türkçe Sözlük, C.1, Türk Dil Kurumu Yayını, 1988, s.30.

3 BAYRAM, Selma Aydın, Ahlak Felsefesi (Etik), Felsefeye Giriş, Editör: Murat Arıcı, Nobel Yayınevi, 2019, s. 157.

4 KÖSE, Saffet, Hukuk mu Ahlâk mı?, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.17, 2011, s.18.

5 ARSLAN, Ahmet, Felsefeye Giriş, Adres Yayınları, Ankara, 2009, s. 198.

6 CEVİZCİ, Ahmet, Felsefeye Giriş, Nobel Yayınları, Ankara, 2010, s. 159.

7 GÖKBERK, Macit, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.60,65,69,88.

ulaşabileceğini ifade eder.[8] Farabi eserlerinde siyaset ve toplumsal ahlak üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Bir eylemin ancak ödev ve yükümlülük duygusuyla yapıldığı zaman ahlaki bir değeri olabileceğini belirten Kant'a göre ödeve uygun eylem, ahlak yasasına duyulan saygının zorunluluğuyla gerçekleştirilen eylemdir ve kişi ahlak yasasına isteyerek itaat etmektedir.[9]

Hegel, düşüncelerini açıklarken merkeze koyduğu ruh kavramını subjektif, objektif ve mutlak olmak üzere üçe ayırmakta, onun ahlak anlayışı içine objektif ruh soyut hukuk, sübjektif ahlaklılık ve objektif ahlaklılık aşamalarından oluşmaktadır.[10] Evrensel ahlak yasasını öznel özelliklerin belirlediğini savunan Bergson; akla dayanan ve toplumun kendini koruma, düzeni sürdürme isteğinden doğan toplumsal ahlak ile evrensel olan, temelinde sezgi bulunan insanın kendini aşmasını ve özgürleşmesini sağlayan evrensel ahlak olmak üzere iki tür ahlaktan bahseder.[11]

Tikel bir toplulukta insanlar arası ilişkileri düzenleyen ilke ve kurallar bütünü olarak da tanımlanan ahlak[12] bireysel ve toplumsal ahlak olarak iki gruba ayrılmaktadır Bireysel ahlak bir kişinin tutum ve davranışları olarak tanımlanabilir. Bireylerin oluşturduğu toplumsal ahlakın da temelinde yine bireysel ahlak vardır. Ancak hukuk kurallarının uygulanmasında kişilerin bireysel ahlâk anlayışları değil, topluma egemen olan objektif ahlâk anlayışı esas alınır.[13]

Ahlaki normların ve ahlaki yükümlülüğün taşıyıcıları ve koruyucuları tek tek kişilerdir.[14] Tek başına yaşayan bir insanın gerçek değeri, toplum içinde ortaya çıkar. Bu anlamda bireysel olarak sadece arı-duru bir kişiliğe sahip olmak belki de kişisel tatmin aracı olmanın ötesinde pratikte bir anlam ifade etmeyebilecektir.[15] Kişilerin eylemlerinden topluma karşı sorumlu olduğu kısmı, esas itibariyle diğer kimseleri ilgilendiren bölümünü oluşturmaktadır.[16] İnsanların özgür olarak düşünme, düşündüklerini yapabilme, kendini geliştirme kabiliyeti insanlara saygınlık atfedildiği bir zeminin parçalarıdır.[17]

---

[8] ÖZDEN, Hacı Ömer, İslam Felsefesi Tarihi, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, s.83.

[9] ARSLAN, Ahmet, Felsefeye Giriş, Adres Yayınları, Ankara, 2009, s. 195.

[10] ÇUHADAR, Cengiz, "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Prensipleri" Adlı Eseri Bağlamında Ahlakın Oluşumu, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S. 4, 2018, s. 719.

[11] BOLAY, Süleyman Hayri, Felsefeye Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.59.

[12] ÇUHADAR, Cengiz, COŞAR, Hakan, İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi,"Ahlak ve Temel Ahlaki Kavramlar", Editör: Erdoğan, İsmail, Demirpolat Enver, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.12.

[13] ÖZTAN, Bilge, Ozanemre Yayla Hatice Tolunay, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 22.3.2017 Tarih, 2017/4-1334 Esas Ve 2017/545 Karar Sayılı Kararı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, 2017/3 Ankara Barosu Dergisi, s.197-225, s. 207.

[14] HELLER, Agnes, Bir Ahlak Kuramı, (Çev. A. Yılmaz-K. Tütüncü-E. Demirel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006, s.84.

[15] YAMAN, Ahmet, "Kur'an'da Yaşamanın Arka Planı Olarak Ahlak", Marife. Yıl. 6, Sayı. 1, Bahar 2006, s. 42.

[16] MILL, John Stuart, "Introductory,"On Liberty, London: Longman, Roberts & Green, 1869, Yeniden Basım: New York: Bartleby.Com, 1999.

[17] LUKES, Steven, Bireycilik, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2006, Bölüm 18, s.141-155.

Gündelik hayatta etik ve ahlak sözcüklerinin belki de kökenlerindeki ortaklıktan kaynaklanan sebeplere binaen üzerinde fazla düşünülmeksizin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.[18]

Eski Yunanca'daki ethos (veya ethicos) sözcüğünden türetilmiş olan etik, kelime anlamı olarak alışkanlık, töre, görenek manalarına gelmektetedir.[19] Etik, insanlara ait değerleri, normları, fiilleri, iyi-kötü veya doğru-yanlış gibi ahlaki açıdan ne olduğu ve ne olması gerektiği bakımından araştıran bir felsefe disiplinidir.[20]

Ahlakın problemleri daha ziyade bireysel düzeyde ve belli bir karar alma anına özgü problemlerken, etiğin problemleri daha evrensel mahiyettedir. Bir davranış ahlaki açıdan ve uygulama bakımından iyi ve doğru ise etik açıdan da kusursuz kabul edilebilir.[21] Ahlaka ihtiyaç duyan modernliği etkisiz hale getiren yine modernliğin kendisi olmaktadır. Çünkü toplumsal ve bireysel anlamda etkili olabilmesi için ahlakın ihtiyaç duyduğu otoriteyi ona verememiştir.[22]

Nesnel temellere dayalı evrensel bir etik, pratik olarak imkânsızdır.[23] Farklı dünya görüşlerine, dinsel inançlara sahip insanlardan müteşekkil modern toplumlarda, sosyo-kültürel, düşünsel bakımdan hızlı ve yoğun değişimler görülür. Toplumsal yapıda meydana gelen ahlaki sorunların çözümüne yönelik olarak herkesin kabulleneceği temel ahlak ilkeleri üzerinde bir uzlaşıya ihtiyaç duyulurken, bu şekilde oluşturulan ahlaki ilkelerin somut hayat şartlarında ne kadar geçerli olabileceğinin de eleştirel bir sorgulamaya tabi tutulması gerekmektedir.[24]

I. TOPLUMSAL NORMLAR İLE AHLAK KURALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Toplumsal normlar, toplumsal değerler, bir anlamda ideal davranış kuralları olarak insan tutum ve davranışlarını yönlendiren ahlaki inançlar, toplum tarafından onaylanan ve onaylanmayan ortak davranış kuralları olarak tanımlanabilir.[25] Sosyal düzen kurallarından gerek etik kurallar gerekse yasal düzenlemeler, toplum hayatında var olan çeşitlilik, farklılık ve değişkenliklerden ziyade benzerliği esas alınarak oluşur.[26] Günümüzde devlet tarafından konulan ve korunan hukuk kuralları dışında sosyal düzeni sağlayan kurallar olarak ahlak kuralları, dini kurallar ve örf-adet kuralları bulunmaktadır.

Sosyal düzen kuralları arasında değerlendirme yapılırken ahlâkî müeyyidenin içsel yönünün daha kuvvetli olması, dış etkisinin nispeten az olması, ahlak kurallarının

[18] KARAKOÇ, Yusuf, Hukuk - Etik İlişkisi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, "Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - V" Sempozyum İstanbul Barosu - HFSA Bildiriler / 2, 2010, s. 92

[19] TUNCAY, Aziz Can, Hukuksal Etik (Legal Ethics) Ders Notları, Genişletilmiş 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 2.

[20] KUÇURADİ, İoanna, (1988) Uludağ Konuşmaları. Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara, s. 34.

[21] PIEPER, Annemarie. (1999) Etiğe Giris. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 148.

[22] POOLE, Ross, Ahlâk ve Modernlik (trc. Mehmet Küçük), İstanbul 1993, s. 9-10.

[23] BAUMAN, Zygmunt, Postmodern Etik, Ayrıntı Yayınları, (Çev. Alev Türker), İstanbul 2016, s.16-20.

[24] PIEPER, Annemarie. (1999) Etiğe Giris. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 20,148.

[25] YÜKSEL, Mehmet, Etik Kodlar, Ahlak ve Hukuk, Hacettepe HFD, 5(1) 2015, s.19.

[26] NUTTALL, Jon, Ahlak Üzerine Tartışmalar, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

ihlâli durumunda buna gösterilen reaksiyonun ölçülememesi ve ahlak kurallarının uygulanmasındaki değişkenlik toplumsal yaptırımların kusurları arasında sayılır.[27]

A. Ahlak –Din İlişkisi

Hukuka aykırı davranışları önlemede, hukuk kuralları yanında dini inançlara sahip kişilerin inandığı değerlerin de etkisi bulunmaktadır.[28] Dini literatürde hem madde hem de mana ölçeğinde bütün güzellikleri ve erdemleri ifade eden "fıtrat", ahlak ve hukuk denilen iki değer düzeniyle dengelenmeye çalışılmıştır.[29] İnsan temel erdemlere sahip olarak yaratılmış, ona iyi-kötü bilgisi verilmiş ve bunlar arasında tercihte bulunma yetkisi tanınmıştır.[30] İslam dini açısından din, doğru ve yanlışı belirler, ahlak onun bir hayat formu haline tahvil edilerek kalıcı davranışlar haline dönüşmesini sağlar. Ahlakın hukuka önceliği vardır. Zira hukuka ruh veren ahlaktır. Ahlak ruhun kuvvet kazanmasıdır.[31] Entelektüel anlamda ahlaki yozlaşma Kur'ândaki "fesad" kavramı ile ifade edilmektedir.[32]

Hz. Peygamber (s.a.v.), "İman açısından müminlerin en kâmili, ahlakı en iyi olandır",[33] "Ben ahlaki erdemleri tamamlamak için gönderildim",[34] "İyilik ahlak güzelliğidir, günah ise (kişiyi) huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediği şeydir"[35] buyurmuştur.

Hazreti Peygamber, kişiler arasında ihtilafın çözülmesine yönelik olarak başvurulan yargı makamınca verilen kararlarla ilgili olarak adaletin orta yolu belki de asgari standardı sağlamaya hizmet ettiğini, dış görünüşe göre hüküm verilmesi bakımından bununda ötesinde ihtilafı çözmeye yönelik verilen nihai karara rağmen birinin diğerine fazla bir hakkı geçtiyse onu iade etmesini tavsiye buyurmuştur.[36] Dini kurallar, ahlâk kurallarının toplumsal bilince dönüştürülmesinde önemli bir fonksiyona sahiptir.[37]

Ahlakı kişinin dini neticesinde ortaya çıkan faaliyetlerinin açıklaması olarak gören nazariyeler de mevcuttur.[38] Ancak herhangi bir din özelinde ahlak tasavvurlarının tek bir yaklaşıma indirgenmesi de mümkün değildir.[39]

---

27 MACİD, Fahri, İslam Ahlak Teorileri, (Çev. A. Arkan, M. İskenderoğlu), İstanbul, 2004.

28 DÖNMEZ, İbrahim Kafi, Müeyyide Kavramı, TDV Ansiklopedisi, C.31, s.486-489.

29 YÖRÜK, Abdulhak Kemal, Hukukun Umumi Prensipleri, İstanbul 1949, s. 22-26; Çağıl, Orhan Münir, Hukuk Başlangıcı Dersleri, İstanbul 1963,s. 52; Kıllıoğlu, İsmail, Ahlak-Hukuk İlişkisi, İstanbul 1988, s. 325 vd.

30 Bkz. Şems Sûresi, 91/8-10.

31 TOPÇU, Nurettin, Var Olmak, Dergâh Yayınevi, 1997, s. 90.

32 KÖSE, Saffet, Hukuk mu Ahlâk mı?, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.17, 2011, s.48.

33 Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/250, 5/ 89.

34 Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Müsned, 2/381.

35 Müslim, "Birr", 14, 15; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 4/182, 227, 228; 5/251, 252, 256.

36 "Siz bana aranızdaki anlaşmazlıklar sebebiyle davaya geliyorsunuz. Belki bazınız delilini diğerinden daha iyi ifade eder (Bu sebeple ben de onun lehine hükmedebilirim). Ben kimin lehine (onun sözünü dikkate alarak) kardeşinin hakkından bir şey hükmetmiş isem, ona ancak ateşten bir pay vermişimdir. Sakın o hükümle verdiğim bu payı almasın." Buhârî, "Şehadât", 28, "Hiyel", 10, "Ahkâm", 20.

37 DÖNMEZ, İbrahim Kafi, Müeyyide Kavramı, TDV Ansiklopedisi, C.31, s.486-489.

38 LEV N. Tolstoy (ö. 1910), Din Nedir, (tre. Murat Çiftkaya), İstanbul 1995, s. 67-93.

39 FAHRİ, Macid., İslam Ahlak Teorileri, (Çev. A. Arkan, M. İskenderoğlu), İstanbul, 2004.

Kilise hukuku, inanç ve ahlakından esinlenmekle birlikte hiçbir zaman vahye dayanmamıştır.[40] Hukukun değersizliği, hayatın tanzimini seküler devlete terk ve ferde münhasır bir ahlak anlayışını benimseme, günümüze kadar Hıristiyan fert ve cemaatlerin genel seyrini belirleyen bir çizgi ortaya koymuştur. Protestanlığın ortaya çıkışından sonra 16 ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkan diğer mezhepler ve mezhep niteliği taşımayan hareketler, Hristiyan Batı medeniyetinin başlangıcından beri var olan değerler, çokluğunu sürdürerek insan hayatını birbirinden ayrı kesitler halinde ele alan modern etik ve hukuk anlayışlarının öncüsü olmuştur. Ahlak ve hukuk birbirinden ayrılıp, hukuk devletin tekelinde bir alan olarak tanımlanmıştır. Artık fertlerin de ailede ayrı, iş ve meslek hayatında ayrı, siyasette ayrı birer ahlakları bulunmaktadır.[41]

Tanrı ile yaptıkları sözleşme dolayısıyla Yahudilerin, tabii içgüdülerine ve nefislerine teslim olmayıp tayin edilmiş "ahlaki kurallara" uymayı kabullenmiş olduğu ileri sürülmektedir.[42]

B. Ahlak-Örf-Adet Kuralları İlişkisi

Örf; aklıselimin iyi gördüğü şey, adet ise itiyad edilen, işlenegelen şey demektir.[43] Bir uygulamanın örf ve adet kuralı haline dönüşebilmesi için o toplum içinde uzun süredir uygulanıyor olmalı, toplumda kurala uyulması ile ilgili ortak bir inanç oluşmalı ve kuralın ihlali durumunda toplumun ihlali yapan kimseyi dışlayacağı konusunda bir inancın olması gerekir.[44]

Örf ve adet kuralları ile aynı anlam ve kapsama sahip olduğu ileri sürülemeyecek olan idari teamüller ise; idarenin işlem ve eylemlerinde idare tarafından benzer durumlar karşısında benzer uygulamaların tekrar edilegeldiği süreklilik arz eden, idari işlem ve eylemden yararlananların ve de idarenin bizzat kendisinin uyması gerektiği konusunda ortak bir kanaat oluşan idari uygulamalardır. Danıştay bazı idari teamüllerin varlığını kabul etmekte ve bunları kanunlara eşit değerde görmektedir.[45] Kamu yararına, özgürlüklere ve ahlaka aykırı olan örf ve adetler hukukun kaynağı olamaz.[46] Ahlak kuralları bir yönüyle örf adet kurallarına dayanır.

Örf ve adet kuralları ceza hukukunda doğrudan kaynak olarak kabul edilmez. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği örf ve adet kuralları ile suç oluşturulamaz ve ceza verilemez. Olsa olsa kanun hükümlerinin yorumlanmasında yardımcı kaynak olabilir.[47]

---

40 DAVID, René, Çağdaş Büyük Hukuk Sistemleri (trc. Argun Köteli), İstanbul 1985, s. 425, BAŞOĞLU, Tuncay, Hrıstiyan Hukuku, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2007, S.9, s.29,31,33,64.

41 BAŞOĞLU, Tuncay, Hrıstiyan Hukuku, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2007, s. 9, 25-66. S. 49, 64.

42 BENHABİB, Şeyla, Buhran Çağında Haysiyet: Zor Zamanlarda İnsan Hakları, Çev. Barış Yıldırım, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 53

43 BERKİ, Ali Himmet; Hukuk Mantığı ve Tefsir, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO, Ankara 1948, s.95-96.

44 ARAL, Vecdi, Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s.99 vd.

45 AKYILMAZ, Bahtiyar, İdare Hukuku, Sayram Yayınları, Konya, 2004, s.37

46 YASİN, Melikşah, Örf ve Adet Kuralları ile İdari Teamüllerin İdare Hukukundaki Yeri, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, s.34,37.

47 KAYAR, İsmail-Üzülmez, İlhan, Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayıncılık, 2010, s. 5,54.

II. AHLAK KURALLARI İLE HUKUK KURALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

İnsanlar, söz ve fiillerinin yasal ve ahlaki sonuçlarının başkaları ve kendileri üzerindeki etkisini değerlendirebilme kabiliyeti sayesinde, doğru eylem tarzını seçme imkânına sahiptir.[48]

Teoride objektif iyi-hayır düzeni olarak hukuk, sübjektif iyi-hayır düzeni olarak ahlak öngörülüyorsa da, ahlak-hukuk ayırımından kesin hatlarıyla bahsetmek pek mümkün değildir. Hukuk düzeninin sağlamaya çalıştığı adalet, hakkaniyet, düzen, emniyet, eşyayı ve mülkiyeti koruma vb. değerler aynı zamanda ahlakı da ilgilendiren değerlerdir. Aslında bir çok hukuk kuralının temelinde ahlak kurallarının olduğu söylenebilir.[49] Hukuk bir anlamda, ahlakın öngördüğü soyut ilkeleri somutlaştıran bir özelliğe sahiptir ve ahlaka aykırı bir hukuk kuralının toplum tarafından benimsenmesi beklenmemelidir. Ahlak kuralı, hukuk kuralına dönüşemediği durumlarda dahi hiç değilse tabii bir gereklilik olarak dikkate alınması gerekir.[50]

Karşılıklı iletişim içinde olduğumuz bir yığın insanla birlikte yaşamamıza rağmen[51] nasıl davranılacağına dair oluşturulmuş mükemmel bir kılavuz hiç bir zaman olmamıştır"[52] Bu nedenle modern yasa koyucular ve düşünürler ahlakın tasarlanarak insan davranışına sokulması gerektiği bir şey olduğunu hissederek, her şeyi kapsayıcı bir etik oluşturmaya çalışmaktadırlar. Zira insan özgür iradesi, kontrol edilemediği takdirde ahlaksızlığın kıyısında dolaştığı varsayımı, yasa koyucuların uygulamalarında hüküm sürmektedir. Ancak kişinin ahlak alanında norm koyucu iradesinin sınırsız ve keyfi olduğu düşünülmemelidir. Aksine bu irade de yüksek objektif değerler ile sınırlıdır.[53]

Hukukun gücü, kişilerin vicdanlarının kabulüne bağlıdır.[54] Ahlakın düzenleme alanı hukuka kıyasla daha kapsamlıdır.[55] İlişkilere derinlik kazandıran ahlaktır.[56] Hukuk ile ahlakın ortak niteliklerinden bir tanesi de "olması gereken alanına" ilişkin meşruiyet inşa etme çabasıdır. Ahlaki değerlere dayanmayan hukuk, hakkaniyete dayalı bir yükümlülük anlayışı geliştiremez.[57] Bir hakkın kullanımını engellemesi bakımından toplumsal baskı aracına dönüşen ahlak algısı, toplum nezdinde olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.[58] Hukuk asgarî ahlaktır."[59] Kanun asgari düzeyde ortalama insan ilişkilerini düzenler.[60] Ahlak, amaç olarak ferdî ruhun en yüksek idealini ararken hukukun

---

48 LUKES, Steven, Bireycilik, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2006, Bölüm 18, s.141-155.
49 ZEVKLİLER, Aydın, Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, 1988, s.23.
50 RIPERT, "Medenî Vecîbelerde Ahlâk Kaidesi" (Trc. Abdülhak Kemal), DFHFM, IV/28 (1927), s. 456.
51 BAUMAN, Zygmunt, Postmodern Etik, Ayrıntı Yayınları, (Çev. Alev Türker), İstanbul 2016, s.11-21.
52 HANS, Jonas, Philisophical Essays: From Ancient Creed to Technological Man (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1974), s.176.
53 KILIÇ, Muharrem, Hukuk-Ahlak İlişkisinin Temellendirilmesi ve Ayırım Kriterlerinin Analizi, s. 598.
54 PAUL, Cuche, "Hukuk Felsefesi Konferansları", AÜHFD, V/l-4 (1948), s.403.
55 HATEMİ, Hüseyin, Hukuka Ve Ahlaka Aykırılık Kavramı Ve Sonuçları, İstanbul, 1976, s.27.
56 KÖSE, Saffet, Hukuk mu Ahlâk mı?, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.17, 2011, s.29.
57 KILIÇ, Muharrem, Hukuk-Ahlak İlişkisinin Temellendirilmesi ve Ayırım Kriterlerinin Analizi, s. 598.
58 KÖSE, Saffet, Hukuk mu Ahlâk mı?, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.17, 2011, s.30.
59 YÖRÜK, Abdülhak Kemal, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul 1958, s.160, 166.
60 İMRE, Zahit, Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, 1980, s.16, BERDYAEV, Nikolay, İnsanın Yazgısı, (Çev. Hüsamettin Arslan), İstanbul, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2012, s.110-116.

gayesi toplum düzenini sağlamaktır"[61] Ancak konuya ideal anlamda bakıldığında, adalet kavramının ahlaktaki iyi kavramıyla olan bağı ve her ikisinin iyi olanın peşinde olması sebebiyle, hukuk ile ahlak arasında bir amaç birliğinin olduğu görülür. Aynı zamanda hukuk, sadece kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemekte ve insanın somut vicdani kararlarıyla belirlenecek olan davranış biçimlerini kapsamına almamakta, bireylerin ahlaka uygun özgürce eylemde bulunabilecekleri kararlar verebilmelerine olanak sağlayacak özgür bir ortam hazırlayarak, ahlakın gerçekleşmesini mümkün kılmakta ve bu alanı koruması altına almaktadır.[62]

Ahlakın doğrudan hukuk normu olarak düzenlenmesi, ahlaki bir emrin veya yasağın kanunlaştırılması suretiyle olur. Hukukun ahlaka atıf yapması ise kanunun somut bir durumda boşluk içermesi durumunda söz konusu olabilir.[63] Hukuk ve ahlak ilişkisi inkâr edilemez bir kapsamda olup bu da hukukun tesisinde adalete yönelmenin gerekliliğidir ki bundan hukukun ahlaki karakteri olarak bahsedilebilmekte ve yüksek ahlaki değerleri taşıyan bir norm ancak hukuk olabilmektedir.[64]

Ahlak kuralları kişinin kendine ve topluma karşı yükümlülüklerini içerirken hukuk kuralları kişinin diğer kişilere karşı yükümlülüklerine ilişkindir.[65] Heteronom olan hukukun dışa, düşüncenin dış görünümüne, yani davranışlara yönelik ve sorumlu olunan makamın dışa (devlet) olmasına karşın, otonom olan ahlakın içe, yani iç düşünceye yönelik olup sorumlu olunan makam da içte, yani vicdandır.[66] Hukuk normunun daha belirgin ve sade olmasına karşılık ahlakın bireysel ve kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişen bir nitelik taşıması ve hukuka oranla daha karmaşık bir yapıda bulunmasıdır.

Bir toplumun oluşması ve sağlıklı bir biçimde islemesinde salt maddi değerlerin değil, manevi değerlerin de pay sahibi olması hasebiyle[67] hâkim çoğunluğun benimsediği ahlak kurallarına değer vermek zorundadır.[68] Ahlaka uygunluğun belirlenmesinde dürüst, akıllı, vicdanlı ve normal zekâya sahip kimselerin ve belli bir zaman diliminde toplumun genelinin benimsediği edep ve ahlaki anlayışları ölçüt olarak kabul edilecektir.[69] Toplum tarafından benimsenmemiş kuralların dayatmacı bir usulle uygulanmaya çalışılması reaksiyona yol açar. Ahlaka mugayir olarak yapılan hukuki işlem

---

61 ERVEDİ, Ezel – KARA, İsmail, Ahlâk, İstanbul 2005, s.175.

62 BULUT, Nihat, Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000, IV(1-2), 29-47.

63 YILDIZ, Abdulkadir, Hukuk ve Ahlak Arasındaki İlişki, Temelleri ve Uygulamalarıyla İş Ahlakı, Editörler: Nihat Erdoğmuş, Ömer Torlak, Kübra Bilgin Tiryaki, İGİAD Yayınları, 2018, s. 356.

64 YILDIRIMER, Ş. (2015). Tabii Hukuk Teorisi Bağlamında Hukukun Etik Karakteri Ve Etik (Meriyeti) Geçerliliği, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 73(1), 249-258, s.250.

65 KAYAR, İsmail-Üzülmez, İlhan, Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayıncılık, 2010, s. 15.

66 ÖKTEM, Niyazi, Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet, Der Yayınları., İstanbul, 1999, s.65.

67 BULUT, Nihat, Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000, IV(1-2), s.32.

68 HATEMİ, Hüseyin, Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul, 1976, s.102,103.

69 TEKİNAY, AKMAN, BURCUĞLU, ALTOP, Borçlar Hukuku, 1973, s.398, Anayasa Mahkemesi'nin 01.04.2015 tarih ve E:2014/118, K:2015/35 Sayılı Kararı. https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2015/35?Donemler_id=2&EsasNo=2014%2F118&KararAramaRaporu=1&KararNo=2015%2F35, Erişim tarihi, 14.08.2020.

ve fiilleri batıl kabul eden veya müeyyideye bağlayan hukuk kuralları da ahlak temelli düzenlemelerdir.[70]

Anayasa Mahkemesi'ne göre ahlak, belli bir zamanda, belli bir toplumun büyük çoğunluğunca benimsenmiş bulunan ahlak kurallarıyla ilgili hareketleri gösteren ve fertler tarafından da kolayca anlaşılan bir anlam taşımaktadır.[71] Genel ahlakın nitelikleri, evrensel bir olgu olan demokratik hukuk devletine temel olan hukuk kuralları içinde uluslararası kıstaslar da göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.

lll. ÖZEL HUKUKTA AHLAK KURALLARININ UYGULAMA ALANI

Özel hukukta yürürlükteki bazı kanuni düzenlemelerin temelinde doğrudan ahlak kuralları bulunmaktadır. Borçlar Kanununun 27 inci maddesinde ahlaka aykırı olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz olduğu, Kanununun 49 uncu maddesinde başkasının canına ve malına zarar vermemeyi emreden hukuk kuralları yani ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar verenin bu zararı gidermekle yükümlü olduğu, Kanununun 81 inci maddesinde hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şeyin geri istenemeyeceği, Türk Medenİ Kanunu 23 üncü maddesinde düzenlenen kimsenin özgürlüğünün hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlanamayacağı, Kanununun 47 nci maddesinde amacı hukuka veya ahlaka aykırı olan kişi ve mal topluluklarının tüzel kişilik kazanamayacağı, 4857 sayılı İş Kanununun 25 inci maddesinde düzenlenen iş akdinin işveren tarafından ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller sebebiyle feshine ilişkin düzenlemeler ve daha birçok hukuki düzenlemenin referans noktası hep ahlaktır.

Önceden uygulanmakta olan hukukun Türk Medenî Kanununa göre kamu düzeni ve genel ahlâka aykırı olan kuralları, bu Kanun yürürlüğe girdikten sonra uygulanması mümkün değildir. Bu husus 8/12/2001 tarih ve: 246007 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanununun kamu düzeni ve genel ahlâk başlıklı 2 nci maddesinde de açıkça belirtilmiştir.

Ahlak ifadesi içinde geçmese de özel hukuktaki sebepsiz zenginleşme, ahde vefa prensibi, aşırı ifa güçlüğü adı altında hâkimin sözleşmeye müdahalesi vb. durumların da kökeninde yine ahlaki prensipler yattığı söylenebilir. Bir sözleşmede güçlüye karşı zayıf tarafın korunması, sözleşmenin kuruluşunda tarafların öngördüğü dengenin bozulması durumunda, denkleştirici adalet gereği taraflar arası eşitliğin yeniden inşasının sağlanması devletin görevidir.[72] Örneğin içinde ahlaka aykırılıktan bahsedilemese dahi niteliği gereği gabinle ilgili olarak iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, edimler arasında açık bir oransızlık varsa ve bu sonuç zarara uğrayan tarafın eski kanundaki ifadesiyle "müzayaka", "hiffet" ve "tecrübesizlik" hallerinden yararlanmak suretiyle elde edilmişse hukuki işlemde sömürü olduğuna delalet etmekte ve bu sözleşme hukuka aykırı kabul edilmektedir. Özel hukuktaki birçok hukuki düzenlemenin içeriğinde ya doğrudan ya da dolaylı olarak ahlaka aykırılığın izleri görülmektedir. Burada yeri

[70] ZEVKLİLER, Aydın, Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, 1988, s.24.
[71] Anayasa Mahkemesi'nin E: 1963/128, K: 1964/8 Sayılı Kararı, AMKD, C.I, S.2, s.38.
[72] OLGAÇ, Senai, Hukuk Davalarında Gabin Hata - Hile -İkrah İzahlar İçtihatlar, Olgaç Yayınları, 1975, s.9.

gelmişken Medeni Kanun'da düzenlenen ve Kanunun neredeyse tümüne sâri, ahlak kurallarından münbit iki ana düzenlemeden hususen bahsetmek yerinde olacaktır.

A. Dürüstlük Kuralı

Türk Medeni Kanunu 2 nci maddesinde yer alan dürüstlük kuralı ile kişilerin, haklarını kullanırken ya da borçlarını yerine getirirken dürüst, namuslu, makul ve yaptığı eylemin sonucunu bilebilen, en azından orta zekâlı bir kimsenin benzer olaylardaki davranışı gibi hareket etmelerini sağlamak[73] amaçlanmaktadır.

Hukuk sistematiği içinde dürüstlük kuralının uygulanması ile ilgili olarak bu kuralın ikincil nitelikte uygulanması gereken bir kural olduğu göz önünde bulundurularak öncelikle olaya uygulanması gereken özel kanun hükmü araştırmalı, bu hükmün uygulanması sonucu eğer adalet duygusuna aykırı bir sonuç doğuyorsa ancak o zaman dürüstlük kuralına başvurulmalıdır. Aksi durumda bu kuralın çok sık uygulanması hukuki güvenliği ortadan kaldırabilir.[74]

Türk Medeni Kanunu 2 nci maddesinde yer alan hakkın kötüye kullanılması yasağı ile hukuk düzeni tarafından bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasının korunmayacağı ifade edilmiştir. Bir hakkın açıkça dürüstlük kurallarına aykırı olarak amacı dışında kullanılmış olması, hakkın kullanılmasının hak sahibine sağladığı menfaat ile başkalarına verdiği zarar arasında aşırı bir nispetsizlik bulunması halinde kötüye kullanılan hakka dayalı talep ya da savunmaları kabul edilmeyecektir. Bir hakkın kötüye kullanılmasının söz konusu olup olmadığının tespitinde her olay kendi koşulları içinde değerlendirilir. Failin "kusurlu olması" ve özellikle diğer tarafa "zarar verme kastı ile" hareket etmiş olması zorunlu olmayıp[75] yargılamanın her aşamasında hâkim tarafından re'sen araştırılır.

Türk Medeni Kanunu 2 inci maddesinde düzenlenen ve herkesin, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorunda olduğu düzenlemesi ve Kanunun 3 üncü maddesinde düzenlenen iyiniyete hukukî bir sonuç bağlandığı durumlarda iyiniyetin varlığının asıl olduğu ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimsenin iyiniyet iddiasında bulunamayacağı, Türk Medeni Kanunu 175 inci maddesinde taraflardan birinin, sözleşmede öngörülen koşulun gerçekleşmesine dürüstlük kurallarına aykırı olarak engel olursa koşul gerçekleşmiş sayılacağı, taraflardan biri koşulun gerçekleşmesini dürüstlük kurallarına aykırı biçimde sağlarsa koşul gerçekleşmemiş sayılacağı düzenlemesi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 55 inci maddesinde dürüstlük kuralına aykırı davranışlar başlığı altındaki fiillere ilişkin düzenlemesinin de kökenin ahlak kuralları ile örtüştüğü söylenebilir.

B. İyi Niyet Kavramı

Hukuki ilişkide hakkı kazanacak olan ya da iradesi hukuki sonuca yönelik bulunan kişi iyi niyetin aranacağı kişidir. Bir hakkın ya da hukuki sonucun doğmasına engel olan

[73] İMRE, Zahit, Medeni Hukuka Giriş, 1980, s.310.

[74] OĞUZMAN, M. Kemal. Dürüstlük Kuralına (MK.2) Başvuru Hususunda Bazı Yargıtay Kararlarının Eleştirilmesi (Prof. Dr. YAŞAR KARAYALÇIN'a 65'inci Yaş Armağanı, 1988, s.408.

[75] ACEMOĞLU, Kevork, Hakkın Kötüye Kullanılması ve İsviçre Federal Mahkeme Kararları (İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1967, C.1, S.1, s.149-153.

bir nedenin varlığını bilmeme ve bilmesi de gerekmeme iyiniyettir. İyiniyet hakkın doğumu anında ya da hakkın doğumunu sağlayan işlemden itibaren belirli bir süre boyunca aranabilir. Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.[76]

İV. KAMU HUKUKUNDA AHLAK KURALLARININ UYGULAMA ALANI

Klasik anlayış, genel ahlakı kamu düzeninin bir unsuru olarak saymayı reddederken modern anlayış bunu reddetmemekte hatta bazı durumlarda kamu düzeninin bir parçası olarak kabul etmektedir. Ahlak kurallarına benzer şekilde örf-adet hukukunun idare hukukunun geçerli bir kaynağı olamayacağı, ancak kanunda bu konuda örf ve adet hukukuna yapılmış bir yollama varsa ancak o zaman kaynak oluşturabileceği ileri sürülmektedir.[77]

Genel ahlaka dair gerek ülkemizde gerekse dünyadaki demokratik devletlerin Anayasalarında düzenlemeler bulunmaktadır. Anayasanın 20, 21, 22,28, 31, 33, 34, 51, nci maddesinde düzenlenen temel hak ve hürriyetler genel ahlak sebebiyle ve kanunla sınırlanabilecektir.

İnsan hakları bakımından devletin müdahale yetkisi, ancak toplumun ortak ahlaki değerlerinin oluşturduğu maddi düzenin korunmasına yönelik olmalıdır. Aksi durumda devlet, kişilere manevi alanda davranış kuralları göstermeye kalkar ve düşünce ve eylemleri ahlak kuralları açısından denetlemeye kalkarsa, insan haklarını kullanılamaz hale gelir. [78]

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 9 uncu maddesinde düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, 10 uncu maddesinde ifade özgürlüğü, 11 inci maddesinde ise toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü düzenlemektedir. Fakat Sözleşme çerçevesinde bu hak ve özgürlükler, doğal olarak bazı nedenlere dayanılarak sınırlanabilirler. Bunlardan birisi de genel ahlaktır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmeci her devletin, demokratik bir toplumda ahlakın korunması için gerekli şeyler hususunda farklı yaklaşımlara sahip olabileceğini kabul etmekte ve her Sözleşmeci devlete kendi ülkesinin koşulları altında ahlaka dair kendi yaklaşımını belirleme imkânı tanımaktadır.[79]

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı "iyi yönetim isteme hakkı"nı düzenleyen 8,41 ve 42 inci maddelerinde iyi ahlâklı bir idarenin nasıl davranması gerektiği hususu düzenlenmektedir.[80] Buna göre birliğe üye devletlerin vatandaşları, idarenin vermiş olduğu zarara ilişkin olarak henüz dava açmadan idarenin meydana gelen zararları ödemesi, ahlak temelli bir davranış olacaktır. Ayrıca Avrupa Komisyonu, personelinin

---

[76] ZEVKLİLER, Aydın, Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, 1988, s.120-125.

[77] GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, 2016, s.579.

[78] BULUT, Nihat, Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000, IV(1-2), s.33.

[79] DOĞRU, Osman, İnsan Hakları-Avrupa Mahkemesi Kararları ve Avrupa Sözleşmesi, Kazancı Yayınları., İstanbul, 1994, s.51 vd.

[80] AKYILMAZ, Bahtiyar: "İyi Yönetim ve Avrupa İyi Yönetim Yasası -Good Administration and Code of Good Administrative Behaviour", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VII, Y.2003, S.1-2, s.145-146.

halkla olan ilişkilerini düzenleyen Avrupa Komisyonu İyi İdarî Davranışlar Kanununu 13 Eylül 2000 tarihinde kabul etmiştir. Kanunda sayılan düzenlemelerin neredeyse tümü ahlak kapsamına girmektedir. Benzer şekilde idare hukukunda ve özellikle kabahat nitelikli ahlaka aykırı fiillere uygulanacak yaptırımlar düzenlenmiştir. İyi bir yönetim için yönetime ve tabiatıyla kamu personeline idari işlem ve eylemlerin icrasında ahlaki ve etik kurallara uyması gerektiği bilinci aşılanmalı, idare ilgililerinin dava açmasını beklemeden hukuka aykırı işlemini geri almalı, düzeltmeli, kaldırmalıdır.[81]

Türkiye'de 2004 yılında kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetmek gibi etik davranış ilkelerini düzenleyen ve bu davranışlara uymaya işlerlik sağlayacak kurulun oluşumuna dair 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile bu kanunun uygulanmasına yönelik olarak 2005 yılında da Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik kabul edilmiştir.

Gerek özel hukuk gerekse kamu hukukunun uygulanmasına yönelik usul kanunlarında özellikle hâkim ve savcıların, yargı teşkilatında çalışan diğer kamu görevlilerinin, yargılama sürecine katılan bilirkişiler ve sair kimselerin tarafsızlığına halel getirebilme ihtimali olması hasebiyle bu kimselerin artık aralarındaki bağ kalkmış olsa bile yakınları veya hasımlarına ilişkin yargılamalarına katılmalarını engelleyen düzenlemeler ve ihsası rey gibi yargılamadan çekinmeyi gerekli kılan ve yargı mensuplarının uymakla yükümlü oldukları etik kurallara ilişkin düzenlemelerin neredeyse tamamının ahlak kurallarının etkisiyle hukuk sistemine dâhil edilmiş düzenlemeler olduğu söylenebilir.

Dünyada hukuk ve ceza yargılamasında mesleğin icrasına ilişkin bazı davranış normları geliştirilerek bunun sağlanabilmesi amacıyla Bangalor Yargı Etiği İlkeleri bu maksatla geliştirilmiş ve BM'nin 2003/43 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi'nin Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi bu ilkeleri Bakanlar Komitesi'ne tavsiye etmiş, savcılar için ise 2005 yılında Avrupa Savcıları Konferansı'nde kabul edilen Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları Budapeşte İlkeleri bu alanda yapılmış düzenlemelerin bir kısmını oluşturmaktadır.[82]

Ahlak, suç ve ceza kavramlarının birebir örtüşmesi beklenemese de hukuk ve ahlak ilişkisinin çok güçlü olduğu alanlardan biride suç ve ceza hukukudur.[83] Bir anlamda cürüm, kötü ve insan kalbindeki ahlaki duyguları yaralayan ahlaken de reddedilmiş yani gayri ahlaki, adalete zıt fiil ve hareketlerdir.[84] Buna göre ahlakla ters düşmeyen eylem suç olmamalı ve yalnızca ahlaka aykırı eylemler cezalandırılmalıdır.[85]

---

[81] ODYAKMAZ, Zehra-GÜZEL, Oğuzhan, İdarenin Uygulamaları Bakımından İdare, Etik ve Ahlâk, Ankara Barosu Dergisi, 2013/3, s.19-55. s.24.

[82] TEPE, Harun, 'Yargı Etiği' ya da Yargıda Etik: Yargı Nasıl Etik Olur?, Hacettepe HFD, 7(1) 2017, 85-96, s.91.

[83] ÖMEROĞLU, Ömer, Suç ve Ahlak, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2015, s.7.

[84] CESARE, Beccaria, Suçlar ve Cezalar Robert Badinter'in Önsözüyle (Çev. Zuhal Özbayrak), Çağdaş Hukukçular Derneği, Ankara, 2003, s. 59-61.

[85] ESKİCİ, Beyza, Cesare Beccarıa'nın Suç ve Ceza Felsefesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2016, s. 60-69.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar, ceza hukukunun temel ilkeleri ile Anayasa'nın konuya ilişkin kurallarına aykırı olmamak kaydıyla ülkenin sosyo-kültürel yapısı, ahlaki değerleri ve ekonomik hayatın gereksinimleri göz önüne alınarak saptanacak ceza politikasına göre belirlenir.[86]

Her suçun aynı zamanda ahlaki yönden insanı etkileyen yönü olsa da özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve bilhassa çocukların cinsel dokunulmazlığı ile beden ve ruh bütünlüğünün etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı amaçlayan suçların yasaklanmasına yönelik yasal düzenlemelerin ahlak ile yakın ilişkili olduğu söylenebilir. Kanun koyucunun, küçüklerin biyolojik ve psikolojik gelişimlerine ilişkin bilimsel veriler ile toplumda geçerli genel ahlak ve kültürel koşulları gözeterek cinsel istismar suçunu; suçun unsurlarını, işleniş biçimini, çocuğa ve topluma verdiği zararı dikkate alarak bir yaptırım belirlemesi takdir yetkisi kapsamındadır.

Mer'i yasadan önce yürülükte olan 765 sayılı Kanun'un "Cürümler" başlıklı İkinci Kitabının "Adabı umumiye ve nizamı aile aleyhine cürümler" başlıklı Sekizinci Babında yer alan cinsel suçların başlığında da bu etkiyi görmek mümkündür. Hatta bu neviden suçları işleyen kimselere verilen cezaların infazı esnasında da mahkûmların kendi aralarında suçları kategorize ettiği ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçları işleyen kimseleri kendi aralarına almak istemeyip dışladıkları, diğer suçluların bu türden suçları işleyen kimselerle aynı ortamda kalmak istemedikleri görülmektedir.

Her ne kadar olması arzu edilmesi dahi savaş hukukunda bile evrensel bir takım ahlak kurallarının egemen olduğu söylenebilir. Savaş meydanlarında ölülerin kaldırılması için ateşkes ilan edilmesi, elinde silahı olmayan yaşlı, çocuk ve kadınların öldürülmelerinin yasak olmasına yönelik ilke ve düzenlemelerin ahlaki prensipler ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Günümüzde insanlar ne ahlaki değerleri korumaya ne de ahlaki ideallere ulaşmaya teşvik edilmektedir. Her zemin ve zamanda iyi bir toplumun, yeterli zaman ve iyi niyet olduğu takdirde inşa edilmesi mümkündür. Ancak, ahlaki davranışın garanti edilemeyeceği gerçeği karşısında mükemmel bir insan gibi mükemmel bir toplum hedefine ulaşmanın çoğu zaman mümkün olamayacağının bilincinde olarak insanların yaşamaya alışması gerekir.

Ahlaki değerler olmaksızın bireysel ve toplumsal hayatın belli bir standarda kavuşturulması güçtür. Bireysel ve toplumsal yaşamın insani değere sahip olabilmesi için ahlaki değerlere bağlı olması gerekir. Bireyin ahlaki değerlere sahip olması içinde yaşadığı toplumda uygulanan hukuk kurallarının da güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebepler ve şartlara bağlı olarak toplumun maddi düzenini bozmaya yönelen ahlaki davranışlar ancak ciddi bir tehlike oluşturuyor ve bu tehlike de mutlaksa sınırlamaya gidilebilmelidir.

[86] Anayasa Mahkemesi'nin 26.5.2016 Tarih ve E:2015/108, K:2016/46 Sayılı Kararı, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S C.2, 53, 2016, s.832.

Hukuk kurallarının ahlaktan ayrılması ve ona aykırı olması mümkün değildir. Hatta hukuk kuralları ile ahlakın birlikteliği zorunludur. Ancak insanın kişiliğinin korunması ve geliştirilmesi açısından insanın enfüsi ya da afaki yapısından birinin diğeri üzerinde hâkimiyet kurmasının önlenmesi için hukuk ile ahlakın kendi bağımsızlıklarını korumaları zorunludur.

Ahlak, hukukun her alanına nüfuz etmiştir. Yasa koyucu tarafından hukuk kuralları oluşturulurken ahlaki normlar referans alındığı gibi doğrudan ahlak kurallarının norm haline dönüştüğü birçok yasal düzenleme bulunmaktadır. Ahlak kurallarına aykırı düzenlemelerin toplum tarafından benimsenmesi beklenmemelidir. Yasa koyucu tarafından kabul edilen normların toplum tarafından benimsenen, aynı zamanda tecrübeye de dayalı ahlak kurallarına uygun olması normun toplum vicdanında genel kabul görmesi ve sürekliliği üzerinde etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

ACEMOĞLU, Kevork: Hakkın Kötüye Kullanılması ve İsviçre Federal Mahkeme Kararları İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1967, C.1, S.1, s.149-153.

AHMED b. HANBEL, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed: el-Müsned, Dârü'l-Maârif, Kahire, 1955.

AKYILMAZ, Bahtiyar: İdare Hukuku, Sayram Yayınları, Konya, 2004, s. 37.

AKYILMAZ, Bahtiyar: "İyi Yönetim ve Avrupa İyi Yönetim Yasası -Good Administration and Code of Good Administrative Behaviour", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VII, Y.2003, S.1-2.

ARAL, Vecdi: Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.

ARSLAN, Ahmet: Felsefeye Giriş, Adres Yayınları, Ankara, 2009.

BAŞOGLU, Tuncay: Hrıstiyan Hukuku, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2007, S.9, s.25-66.

BAUMAN, Zygmunt: Postmodern Etik, Ayrıntı Yayınları, (Çev. Alev Türker), İstanbul 2016.

BAYRAM, Selma Aydın: Ahlak Felsefesi (Etik), Felsefeye Giriş, Editör: Murat Arıcı, Nobel Yayınevi, 2019.

BECCARIA, Cesare: Suçlar ve Cezalar Robert Badinter'in Önsözüyle (Çev. Zuhal Özbayrak), Çağdaş Hukukçular Derneği, Ankara, 2003.

BENHABİB, Şeyla: Buhran Çağında Haysiyet: Zor Zamanlarda İnsan Hakları, Çev. Barış Yıldırım, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

BERDYAEV, Nikolay: İnsanın Yazgısı, (Çev. Hüsamettin Arslan), İstanbul, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2012.

BERKİ, Ali Himmet: Hukuk Mantığı ve Tefsir, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO, Ankara 1948.

BOLAY, Süleyman Hayri: Felsefeye Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail: Sahîhu'l-Buhârî (thk. Mustafa Dib el-Buğâ), Daru İbn Kesir, Beyrut 1987.

BULUT, Nihat: Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000, IV(1-2), 29-47.

CEVİZCİ, Ahmet: Felsefeye Giriş, Nobel Yayınları, Ankara, 2010.

CUCHE, Paul: "Hukuk Felsefesi Konferansları", Çev. Hamide Topçuoğlu, AÜHFD, V/I-4 (1948), s.376-424.

ÇAĞIL, Orhan Münir: Hukuk Başlangıcı Dersleri, İstanbul 1963.

ÇUHADAR, Cengiz: "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Prensipleri" Adlı Eseri Bağlamında Ahlakın Oluşumu, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S. 4, 2018, s. 719-748.

ÇUHADAR, Cengiz: Coşar, Hakan, İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi,"Ahlak ve Temel Ahlaki Kavramlar", Editör: Erdoğan, İsmail, Demirpolat Enver, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2019.

DAVID, René: Çağdaş Büyük Hukuk Sistemleri (Trc. Argun Köteli), İstanbul 1985.

DOĞRU, Osman: İnsan Hakları-Avrupa Mahkemesi Kararları ve Avrupa Sözleşmesi, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1994

DÖNMEZ, İbrahim Kafi: Müeyyide Kavramı, TDV Ansiklopedisi, C.31, s.486-489.

ESKİCİ, Beyza: Cesare Beccarıa'nın Suç ve Ceza Felsefesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2016, s. 1-115.

ERVEDİ, Ezel /KARA, İsmail: Ahlâk, İstanbul 2005.

FAHRİ, Macid: İslam Ahlak Teorileri, (Çev. A. Arkan, M. İskenderoğlu), İstanbul, 2004.

GÖZLER, Kemal: İdare hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, 2016.

JONAS, Hans: Philisophical Essays: From Ancient Creed to Technological Man Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1974.

HATEMİ, Hüseyin: Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul, 1976.

HELLER, Agnes: Bir Ahlak Kuramı, (Çev. A. Yılmaz-K. Tütüncü-E. Demirel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006.

İMRE, Zahit: Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, 1980.

KARAKOÇ, Yusuf: Hukuk - Etik İlişkisi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, "Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - V" Sempozyum İstanbul Barosu - HFSA Bildiriler / 2, 2010, s.91-95.

KAYAR, İsmail / ÜZÜLMEZ, İlhan: Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayıncılık, 2010.

KILIÇ, Muharrem: Hukuk-Ahlak İlişkisinin Temellendirilmesi ve Ayırım Kriterlerinin Analizi. İstanbul 2007, s. 585-602.

KILLIOĞLU, İsmail: Ahlak-Hukuk İlişkisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 1988.

KÖSE, Saffet: Hukuk mu Ahlâk mı?, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.17, 2011, s.15-50.

KUÇURADI, Ioanna: (1988) Uludağ Konuşmaları. Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara.

Kur'an-ı Kerim, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1983.

TOLSTOY, Lev N: Din Nedir, (tre. Murat Çiftkaya), İstanbul 1995.

LUKES, Steven: Bireycilik, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2006.

MACİD, Fahri: İslam Ahlak Teorileri, (Çev. A. Arkan, M. İskenderoğlu), İstanbul, 2004.

MILL, John Stuart: "Introductory,"On Liberty, London: Longman, Roberts & Green, 1869, yeniden basım: New York: Bartleby.Com, 1999.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâburî: Sahîhu Müslim, Beyrut, t.y

NUTTALL, Jon: Ahlak Üzerine Tartışmalar, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

OĞUZMAN, M. Kemal: Dürüstlük Kuralına (MK.2) Başvuru Hususunda Bazı Yargıtay Kararlarının Eleştirilmesi (Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65'inci Yaş Armağanı, 1988, s.407-415.

ODYAKMAZ, Zehra / GÜZEL, Oğuzhan: İdarenin Uygulamaları Bakımından İdare, Etik ve Ahlâk, Ankara Barosu Dergisi, 2013/3, s.19-55.

OLGAÇ, Senai: Hukuk Davalarında Gabin Hata - Hile -İkrah İzahlar İçtihatlar, Olgaç Yayınları, 1975.

ÖKTEM, Niyazi: Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet, Der Yayınları., İstanbul, 1999.

ÖMEROĞLU, Ömer: Suç ve Ahlak, Yetkin Yayınevi, Baskı 4, Ankara, 2015.

ÖZDEN, Hacı Ömer: İslam Felsefesi Tarihi, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

ÖZTAN, Bilge / YAYLA, Ozan Emre / TOLUNAY, Hatice: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 22.3.2017 Tarih, 2017/4-1334 Esas Ve 2017/545 Karar Sayılı Kararı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, 2017/3 Ankara Barosu Dergisi, s.197-225.

PIEPER, Annemarie: (1999) Etiğe Giris. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

POOLE, Ross, Ahlâk ve Modernlik (trc. Mehmet Küçük), İstanbul 1993.

RIPERT, "Medenî Vecîbelerde Ahlâk Kaidesi" (trc. Abdülhak Kemal), DFHFM, IV/28 (1927), s. 456.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi/ AKMAN, Sermet/ BURCUĞLU, Haluk/ ALTOP, Atilla: Borçlar Hukuku, 1973.

TEPE, Harun: 'Yargı Etiği' ya da Yargıda Etik: Yargı Nasıl Etik Olur?, Hacettepe HFD, 7(1) 2017, 85–96.

TOPÇU, Nurettin: Var Olmak, Dergâh Yayınevi, 1997.

TUNCAY, Aziz Can: Hukuksal Etik (Legal Ethics) Ders Notları, Genişletilmiş 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015.

Türkçe Sözlük, Cilt 1, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1988.

YAMAN, Ahmet: "Kur'an'da Yaşamanın Arka Planı Olarak Ahlak", Marife. Yıl. 6, Sayı. 1, Bahar 2006, s. 41-49.

YASİN, Melikşah: Örf ve Adet Kuralları ile İdari Teamüllerin İdare Hukukundaki Yeri, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, s.29-44.

YILDIRIMER, Şaban: Tabii Hukuk Teorisi Bağlamında Hukukun Etik Karakteri Ve Etik (Meriyeti) Geçerliliği. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, (2015), 73(1), 249-258.

YILDIZ, Abdulkadir: Hukuk ve Ahlak Arasındaki İlişki, Temelleri ve Uygulamalarıyla İş Ahlakı, Editörler: Nihat Erdoğmuş, Ömer Torlak, Kübra Bilgin Tiryaki, İGİAD Yayınları, 2018.

YÖRÜK, Abdulhak Kemal: Hukukun Umumi Prensipleri, İstanbul 1949.

YÜKSEL, Mehmet: Etik Kodlar, Ahlak ve Hukuk, Hacettepe HFD, 5(1) 2015, s.9-26.

ZEVKLİLER, Aydın: Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, 1988.